

УДК 338.314:633-027.3

ЩОДО РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Томашевська О.А., Шихненко А.О.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Досліджено основні тенденції розвитку вітчизняного рослинництва, здійснено аналіз рівня рентабельності в залежності від сільськогосподарської культури, проаналізовано деякі аспекти виробничої діяльності ТОВ «Укрзернопром-Іванків», фінансові результати та економічну ефективність виробництва продукції рослинництва в контексті формування рентабельності виробництва.

Ключові слова: виробництво продукції рослинництва, сільськогосподарські культури, рентабельність, прибутковість, економічна ефективність.

Постановка проблеми. Аграрна галузь є основою забезпечення життя населення, від ефективності її роботи залежить продовольча безпека держави. Фінансові результати господарської діяльності в аграрній сфері є дуже нестійкими, оскільки на них впливає значна кількість чинників. Окрім тих факторів, що стосуються технології виробничих процесів, сільськогосподарське виробництво знаходиться в залежності від мінливості та аномалій погодних умов, нашествия шкідників і хвороб, диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію та засоби виробництва, помилок управління, нестабільного законодавства тощо. Тому прагнення винайти шляхи стабілізації й підвищення рівня доходів, як основної складової рентабельності сільськогосподарських виробництв є метою багатьох економічних досліджень. А пошук шляхів підвищення рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції загалом і продукції рослинництва, зокрема, в умовах сьогодення не втрачає своєї актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання прибутковості та рентабельності виробництва продукції сільського господарства досліджували в своїх працях багато вчених-економістів: В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, О.А. Біттер, М.І. Малік, П.Т. Саблук, Д.А. Янок, І.Ф. Яновська, Н.С. Ціцка та інші. Практичним аспектам забезпечення рентабельності аграрного виробництва приділяли увагу такі економісти як М.І. Мальований, Р.В. Лавров, Ю.В. Баранчук, Ю.Б. Білан, Н.М. Буняк, Л.Л. Мельник, В.Я. Месель-Веселяк.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток галузі рослинництва протягом останніх декількох років характеризується низкою негативних коливань, зокрема зниженням рентабельності окремих сільськогосподарських культур. Уже в 2013 р. рентабельність вирощування пшениці, кукурудзи та соняшнику суттєво знизилася. За даними прес-служби асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» рентабельність вирощування основних сільськогосподарських культур (пшениця, кукурудза, соняшник, соя, рапс) у тому ж 2013 р. зростає лише у 23% аграріїв, тоді як більшість виробників сільгосппродукції вказали на зниження рентабельності по кожній з основних культур [4]. І ця тенденція збереглася й донині. Тому, не дивлячись на те, що питання рента-

бельності сільськогосподарської продукції та продукції рослинництва широко розглядалося науковцями й практиками, необхідним є його подальше дослідження в контексті специфічних умов сьогодення.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є вивчення окремих аспектів формування рентабельності виробництва продукції рослинництва в умовах сучасності на прикладі реально діючого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останнього десятиліття, аграрна сфера демонструє кардинально протилежні показники рентабельності залежно від виду продукції, що виробляється. Наприклад, виробництво сої та ріпаку в окремі роки супроводжувалося рівнем рентабельності до 100%. А рентабельність виробництва продукції скотарства коливається на рівні 5-10%, а подекуди є збитковим.

Рівень рентабельності в межах галузі рослинництва так само має широкий діапазон значень. Так у рослинницькій галузі протягом 2013-2015 рр. фіксувалося зростання рівня рентабельності виробництва рису – 18,1 і 80% відповідно; рентабельність проса в 2015 р. коливалася на рівні 66%, тоді як у 2013 році було тільки 3%; зростала рентабельність ячменю, яка у 2013 році становила 0,6%, а в 2015 р. – близько 22%. Але при цьому знижувалася рентабельність виробництва пшениці – до 11-19% у 2015 р. проти 25-26% у 2013 р. та кукурудзи на зерно – до 18,6% при 26,2% у 2014 році. Також негативну тенденцію демонструє рівень рентабельності виробництва овочів відкритого ґрунту, який у 2015 р. знизився порівняно з 2014 роком майже на третину і становив 11%. А виробництво овочів закритого ґрунту, рентабельність якого в минулі роки коливалася на рівні 12%, внаслідок підвищення витрат на електроенергію та опалення стало майже всюди нерентабельним [6].

Зрозуміло, що неможливо досягти однакового рівня рентабельності для всіх сільськогосподарських культур, однак певні кроки щодо уникнення зниження рівня рентабельності тих чи інших культур потрібно робити. Це є необхідним перш за все в зв'язку з тим, що у виробничій структурі сільського господарства України продукція рослинництва займає близько 65%, а експортні можливості вітчизняного рослинництва відомі в усьому світі [1]. Тому недопустимо втрачати наявний потенціал.

Рентабельність виробництва в рослинництві, так само як і в сільськогосподарському виробництві в цілому, формується під впливом багатьох факторів. Виділяють низку чинників, що впливають на формування рентабельності сільськогосподарського виробництва. По-перше, внутрішні чинники: матеріально-технічні, організаційно-управлінські, фінансові, кадрові. По-друге, зовнішні чинники – ринкові, адміністративні, зовнішньоекономічні [6].

Із метою дослідження формування рентабельності аграрного виробництва було проаналізовано окремі аспекти діяльності ТОВ «Укрзернопром-Іванків», яке входить до складу ТОВ «Укрзернопром Агро» – дочірнього підприємства холдингу MCB Agricole Holding AG (Австрія).

Основна діяльність компанії та зазначеного товариства – вирощування й реалізація сільськогосподарських культур – переважно соняшнику, вівса, жита. Протягом останніх років компанія постійно розширює площу орендованих земель, які відразу ж вводяться у виробництво. Показники врожайності стабільно перевищують середні по Україні.

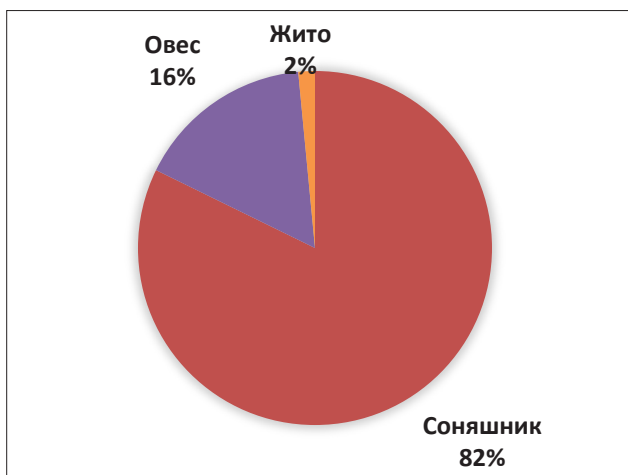

Рис. 1. Структура посівних площ ТОВ «Укрзернопром-Іванків»

ТОВ «Укрзернопром-Іванків» розташоване на півдні Київської області, в зоні Лісостепу. Сіль-

ськогосподарські угіддя, площа яких у 2015 р. становила 2981 га, представлені ріллею [5]. У структурі посівних площ досліджуваного підприємства найбільша питома вага припадає на соняшник – 82% (рис. 1).

Разом із соняшником, у господарстві вирощують овес – 16% в структурі посівних площ і в незначних обсягах жито – 2%. Наявність в структурі посівних площ досліджуваного підприємства жита й вівса свідчить, швидше за все, про наявність певних каналів збуту цих культур, тому що рівнем рентабельності вони приваблювати не можуть. В цілому по країні виробництво жита було збитковим -15,3% 2013 року та -5,6% у 2014 р., щоправда в 2015 р. дане виробництво характеризувалося рівнем рентабельності 9-10%. Виробництво ж вівса було збитковим: – 6%.

За даними Державної служби статистики України, фінансовий результат до оподаткування підприємств від реалізації продукції сільськогосподарства та надання послуг у рослинництві і тваринництві у 2015 р. становив 89,5 млрд. грн прибутку (проти аналогічного показника у 2014 р. в 35,3 млрд грн та 12,3 млрд грн у 2013 р.). У середньому існувала тенденція до зростання рівня рентабельності, що досягнув 45,7%, що в 1,7 рази більше ніж у 2014 р. Переважну частку прибутку в 2015 р. традиційно було отримано в результаті реалізації продукції рослинництва – 91,2% (80 млрд грн; рівень рентабельності – 50,9%), з яких на зернові та зернобобові культури припадає 46,6% (37,2 млрд грн; 43,2%), насіння соняшнику – 36,5% (29,2 млрд грн; 80,3%). Особливої уваги заслуговує показник рентабельності насіння соняшнику, який у 2015 р. досяг найвищого значення з 1996 року.

У 2014 р. рівень рентабельності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому склав 26,3% проти 11,4% у попередньому році. Прибутки від виробництва продукції сільськогосподарства та надання послуг у рослинництві й тваринництві отримали 81,5% підприємств, у середньому на одне підприємство сума прибутку становила 5,8 млн грн (у 2013 р. – відповідно 64,3% і 3,2 млн грн). У той же час 18,4% вітчизняних підприємств отримали від сільськогосподарського виробництва збитки, сума

Таблиця 2

Економічна ефективність виробництва продукції рослинництва (на прикладі ТОВ «Укрзернопром-Іванків»)

Показники	Роки			2015 р. у % до 2013 р.
	2013	2014	2015	
Виручка, тис грн	10197	3913	4593	45,04
Повна собівартість, тис грн	11519	3756	4399	38,19
Вартість валової продукції, грн:	8886900	7003800	5904900	66,4
на 1 га сільськогосподарських угідь	3920	3134	2785	71,0
на 1 середньорічного працівника	91617	74508	60254	65,8
на 1 гривню виробничих витрат	0,98	0,97	0,54	55,1
Прибуток (збиток), грн	-1455000	862000	3832000	X
на 1 га сільськогосподарських угідь	642	386	1808	зб. у 2,8 р.
на 1 середньорічного працівника	15000	9170	39102	зб. у 2,6 р.
на 1 гривню виробничих витрат	0,16	0,12	0,35	зб. у 2,2 р.
Рівень рентабельності (збитковість), %	-11,2	8,5	29,6	X
Норма прибутку, %	8,1	6,5	22,0	X

Розроблено авторами за даними річної звітності ТОВ «Укрзернопром-Іванків»

яких у розрахунку на одне підприємство становила 3,5 млн грн (у 2013 р. – відповідно 31,2% і 2,2 млн грн) [2].

Фінансові результати діяльності ТОВ «Укрзернопром-Іванків» у 2013-2015 рр. де в чому співпадають з середніми фінансовими результатами функціонування сільськогосподарських підприємств у цілому по Україні. Так, якщо в 2013 р. сільськогосподарське виробництво в досліджуваному підприємстві було збитковим, то в 2015 р. було отримано 3,8 млн грн прибутку. Прибуток із розрахунку на 1 га с.г. угідь протягом 2013-2015 рр. збільшився у 2,8 рази, з розрахунку на одного середньорічного працівника – у 2,6 рази, на 1 гривню виробничих витрат – у 2,2 р.

Первісним результатом взаємодії факторів виробництва, матеріальною та вартісною основою інших кінцевих результатів, що в натуральній формі представлені всіма виробленими протягом року первинними продуктами рослинництва й тваринництва, а у вартісній – оцінені за порівняльними цінами відповідного року, є валова продукція сільського господарства. Протягом 2013-2015 рр. вартість валової продукції в досліджуваному господарстві зменшилась на 33,6%. Вартість валової продукції на 1га с.г. угідь протягом досліджуваного періоду зменшилась на 29%, а вартість валової продукції на 1 середньорічного працівника зменшилась на 34% (табл. 2). Якщо взяти до уваги класичні теоретичні засади, то відомо, що показник виробництва валової продукції на гектар сільськогосподарських угідь характеризує рівень ефективності використання землі, а його зростання засвідчує поліпшення господарської діяльності підприємств і призводить до зростання решти кінцевих результатів господарської діяльності – товарної, кінцевої і чистої продукції та прибутку.

Аналіз табл. 2, де представлена інформація щодо економічної ефективності виробництва продукції рослинництва (на прикладі ТОВ «Укрзернопром-Іванків») показує протилежне, що й є ознакою специфічних сучасних умов господарювання. При зменшенні вартості валової продукції в досліджуваному підприємстві фіксується зростання прибутковості й рентабельності. Пояснити цей факт можна тим, що, по-перше, зменшилась собівартість виробництва продукції, а, по-друге, зросли ціни реалізації. Реалізаційні ціни ж зросли переважно за рахунок інфляційних процесів, які відбувалися як в галузі рослинництва, так і в цілому в аграрній сфері та державі.

Протягом 2013-2015 рр. в ТОВ «Укрзернопром-Іванків» суттєво зрісла норма прибутку – з

8 до 22% (табл. 2). Зростання цього показника, як і показника рівня рентабельності, свідчить про підвищення ефективності виробництва в досліджуваному підприємстві.

Динаміка основних показників рентабельності виробничої діяльності ТОВ «Укрзернопром-Іванків» (табл. 3) свідчить, що більшість показників має тенденцію до збільшення. Так, рентабельність реалізації за валовим прибутком у 2015 році порівняно з 2013 роком зросла на 20,4%. Таке зростання показника пояснюється тим, що відбувається зростання частки валового прибутку в складі чистого доходу, тобто про збільшення розміру прибутку, який припадає на 1 гривню виручки, а також про позитивні зміни у ціноутворенні.

Рентабельність реалізації за чистим прибутком має дещо нестабільну тенденцію, бо цей показник у 2015 р. порівняно з 2014 роком зменшився в 3,7 рази, але це краще, ніж у 2013 р., коли взагалі в підприємстві фіксувалась збитковість реалізації за чистим прибутком.

Різне зниження рентабельності реалізації за чистим прибутком свідчить про стрімке зростання витрат операційної діяльності (собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати) та фінансової діяльності. Рентабельність активів за чистим прибутком характеризує ефективність використання авансованого капіталу підприємства, тобто показує рівень прибутку створеного всіма активами підприємства, що є в його розпорядженні. Так, у 2015 році порівняно з 2013 роком рентабельність активів за чистим прибутком зросла на 33,7%, а порівняно з 2014 роком – на 18,2%.

Рентабельність реалізації за валовим прибутком у 2015 році порівняно з 2013 роком зросла на 20,4%. Таке зростання показника пояснюється тим, що відбувається зростання частки валового прибутку в складі чистого доходу, тобто про збільшення розміру прибутку, який припадає на 1 гривню виручки, а також про позитивні зміни у ціноутворенні.

Таким чином можна сказати, що у ТОВ «Укрзернопром-Іванків» показники рентабельності у своїй сукупності мають тенденцію до зростання, що характеризує підвищення ефективності діяльності.

Висновки і пропозиції. Загалом же, проведене дослідження свідчить, що рентабельність виробництва продукції рослинництва в умовах сьогодення є показником, рівень якого постійного змінюється. Мінливість показника залежить від величезної низки факторів – від виду продукції,

Таблиця 3

Динаміка показників рентабельності ТОВ «Укрзернопром-Іванків» у 2013-2015 рр., %

Показник	2013	2014	2015
Рентабельність реалізації за валовим прибутком (Rvp)	13,9	34,2	34,3
Рентабельність (збитковість) реалізації за чистим прибутком (RЧП)	-100,5	532,7	155,4
Рентабельність (збитковість) активів за чистим прибутком (RA)	-9,4	6,1	24,3
Рентабельність виробничих фондів (RBФ)	14,4	58	99,4
Термін окупності активів (ТОА)	-10,6	16,4	4,1
Рентабельність (збитковість) власного капіталу (RBК)	-11,8	9,1	32,5
Рентабельність (збитковість) інвестованого капіталу (RIК)	-4	3	10,7
Рентабельність (збитковість) діяльності (RD)	-11,7	6,4	22,8

Розроблено авторами за даними річної звітності ТОВ «Укрзернопром-Іванків»

що виробляється, від каналів збуту, від рівня реалізаційних цін, від собівартості виробництва продукції тощо. Сучасному сільськогосподарському товаровиробнику потрібно орієнтуватися в сукупності факторів, які впливають на формування рентабельності для того, щоб досягти певного рівня розвитку. Певною мірою біль-

шість виробників із цим справляється, як свідчить діяльність ТОВ «Укрзернопром-Іванків» і тенденції розвитку сучасної вітчизняної галузі рослинництва. Проте для стабільного розвитку в тривалій перспективі показник рентабельності продукції рослинництва вимагає постійної прискіпливої уваги як науковців, так і практиків.

Список літератури:

1. Васильєва Н.К. Прогнозування цін у галузі рослинництва в Україні та її регіонах / Н.К. Васильєва // Економіка та управління національним господарством. – 2013. – № 11-12(2). – С. 26-29.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Зінченко О.А. Визначення показників рентабельності на основі величини якості прибутку / О.А. Зінченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – № 28. – С. 150-155.
4. Рентабельність вирощування пшениці, кукурудзи та соняшнику в 2013 р. істотно знизилася, – УКАБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua>
5. Річна звітність ТОВ «Укрзернопром-Іванків».
6. Цього року рівень рентабельності у рослинництві очікується на рівні 25,9% [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agravery.com>

Томашевская О.А., Шихненко А.А.

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

ОТНОСИТЕЛЬНО РЕНТАБЕЛЬНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ПРОДУКЦИИ РАСТЕНИЕВОДСТВА В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОСТИ

Аннотация

Исследованы основные тенденции развития отечественного растениеводства, проведен анализ уровня рентабельности в зависимости от сельскохозяйственной культуры, проанализированы отдельные аспекты производственной деятельности Общества «Укрзернопром-Иванков», финансовые результаты и экономическую эффективность производства продукции растениеводства в контексте формирования рентабельности производства.

Ключевые слова: производство продукции растениеводства, сельскохозяйственные культуры, рентабельность, прибыльность, экономическая эффективность.

Tomashevskia O.A., Shuhnenko A.A.

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

IN RELATION TO PROFITABILITY OF PRODUCTION OF GOODS OF PLANT-GROWER IN THE CONDITIONS OF PRESENT TIME

Summary

Basic progress of home plant-grower trends are investigational, the analysis of level of profitability is carried out depending on an agricultural culture, some aspects of productive activity of LTD «Укрзернопром-Іванків», financial results and economic efficiency of production of goods of plant-grower, are analysed in the context of forming of profitability of production.

Keywords: production of goods of plant-grower, agricultural cultures, profitability, economic efficiency.